

centrálva, hogy ez miképpen befolyásolja az oktatást és a kutatást.

A franciaországi helyzetet J.J. Paul és F. Baily mutatja be. Itt nagyon kevés támogatást kap a felsőoktatás, aminek következtében a fő probléma, hogy igen nehéz szakképzett munkaerőt találni. Franciaországban is legfőbb ideje új erőforrásokat keresni az állami támogatás kiegészítéséhez. Az egyetemek – új támogatókhoz és azok új igényeihöz alkalmazkodva – speciális oktatóprogramokat dolgoztak ki, amelyek találkoznak a finanszírozók elkövetésével. Ilyen módon Franciaországban a felsőoktatás az üzleti élet részévé is válik.

Mi a helyzet Közép-Kelet-Európában? Erről, a magyar helyzetet elemzve és összehasonlítva a régió többi országával, magyar kutatók számolnak be *Kozma Tamás* és *Setényi János* személyében. A térség országaiban bekövetkezett gazdasági és társadalmi fordulat értelemszerűen megkifívája a finanszírozási rendszer megváltoztatását. Az oktatási rendszernek el kell felejtenie az 50-es évektől kialakult alávetett és elnyomott voltát, a kritikus helyzetbe került oktatási intézményeknek meg kell újulniuk, elsőrendben meg kell keresniük az új anyagi forrásokat. Csehszlovákia – viszonylagos gazdasági stabilitása miatt – már megtette az alapvető változtatásokat. Lengyelország az egyetemek továbbelőrehelyezéséhez szükséges professzionális összehangoltság irányelvét tette magáévá csakúgy, mint Magyarország, ahol a kedvezőbbben alakuló piaci viszonyok ugyancsak növekvő lehetőségeket nyújtanak a felsőoktatási intézmények változatos módon történő támogatására (pl. hallgatói-alap, ösztöndíj-alap, kutatási- és fejlesztési alap létrehozása). Az oktatási privatizációnak Magyarországon figyelemreméltó előzményei is vannak (az un. dolláros képzés, magánegyetem). Még nem döntethető el, hogy az eddigi fejlemények hová vezetnek, de ha ilyen irányban haladnak a változások, akkor egyre inkább dominánsává válik a piacorientált szemlélet.

A felsőoktatási intézmények Finnországban (O. Kivinen és R. Rinne tanulmánya) is kinyitották kapuit a piacgazdaság felé. A finnek ma arról vitáznak, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a felsőoktatásba befektetett anyagi támogatás és az oktatásban megjelenő eredmény.

A. A. Stager kanadai beszámolója azt példázza, hogy a gondok az európai országokhoz hasonlóan az anyagi erőforrások hiánya a legfőbb probléma. A föderációs kormány anyagi támogatásának lecsökkenését a tartományi igazgatás hozzájárulása és egyéb adományok ugyan ellensúlyozták.

A felsőoktatás finanszírozásának nemzetközi tendenciáit vizsgálva M. Woodhall megállapítja, hogy az elmúlt tizennyolc év során jelentős változások következtek be a téren, minden az OECD országokban, minden pedig a fejlődő országokban egyre inkább a magánszektor szférájába tolódik az anyagi támogatás vállalása. A megkezdődött pluralizálódás tehát azonos irányba tart a világ valamennyi térségében.

A UNESCO CEPES (A felsőoktatás európai központja) jó szolgálatot tett e tematikus szám közreadásával. Az elemzéseket statisztikák, ábrák, táblázatok egészítik ki, a tanulmányokat a téma gazdag bibliográfiája követi.

(*Higher Education in Europe*, 1, 1992.)

Gellért Emese

A magánfelsőoktatás finanszírozása Japánban

A japán és a francia közoktatásban érettségitetek arányának sokkoló összehasonlítása után (Japánban adott korosztálynak több, mint 92%-a szerez a középfokú tanulmányok sikeres befejezését iga-zoló bizonyítványt, míg Franciaországban ez az arány 1988-ban lépte át a 30%-ot) e jogosítványok társadalmi megtérülésének különbösségeit jellemezzi a szerző. Azaz: amíg e nyugat-európai országban az érettségi bizonyítvány automatikusan jogosít felsőfokú tanulmányok megkezdésére, s egyúttal – jelképesen – a középosztályba való bekerülést is mintegy kifejezi, addig a távol-keleti szigetországban az érettségi mindenkorrevalamiféle "garantált iskolaközi tudásminimum" [savoir minimum interscolaire garanti] meglétének igazolálása; a felsőoktatásba kerüléshez azonban felvételi versenyvizsgákat kell a jelentkezőknek tenniük, légyen szó kettő vagy négy évfolyamos egyetemi képzésről, vagy felsőfokú szakképzési intézményről. Ennek értelmében az a japán fiatal, aki a lehető legnagyobb esélyt akarja megszerezni az egyetemre kerüléshez, átlagosan öt versenyvizsgát tesz le. Ennek értelme és magyarázata a képzésnek a munkaerőpiacval való szoros kapcsolatában keresendő oly módon, hogy minél nevesebb intézményben folytat (és fejezi be sikeresen) tanulmányait a japán fiatal, annál nagyobbak az esélyei a minőségi – akár a munkát/munkahelyet is garantáló – elhelyezkedésre.

Jelenleg Japánban a középiskolát végzettek 52%-a folytat felsőfokú tanulmányokat (ez évente 1 millió elsoévest jelent), s ezek 76%-a a magánfelsőoktatásban tanul.

A magánegyetemek költségvetésének átlagosan 12,2%-át fedezi az állami szubvenció. A hiányzó részt maguknak az intézményeknek kell megszerezniük/kigazzálkodniuk. Ennek forrásai: beiratkozási díj (12.250 frank, csak egyszer, az első évfolyamon fizetendő); tanfolyami díj (26.000 frank); vizsgadíj; hozzájárulás az intézmény rezisköltségeihez (10.000 frank). További igen jelentős bevételi forrást jelentenek a szülői adományok, melynek magyarázata a hagyományokban, a japán társadalom szöveterének sajátosan "familiáris" természetében rejlik. Gyakori, hogy a nagyszülőktől az unokáig ugyanazt az egyetemet látogatják az egymást követő nemzedékek tagjai. Ilyen módon az egyetem támogatása hosszú távon megtérülő beruházásnak minősül. S rövid távon is megtérül, mert a felvételi versenyvizsgán elért eredmények alapján kialakuló rangsorban azok, akik "várostársa" kerülnek (a privát szférában is felvételi keretszámokkal dolgoznak) pozíciójukat javíthatják szüleik adományának függvényében.

Ezek mellett a magánegyetemek jogosultak tőzsdei részvények vásárlására, tőzsdezésre, illetőleg arra, hogy a szolgáltató szférában (vendéglátás, szabadidő és sport, sajtó, egészségügy) vállalkozói tevékenységet folytassanak. Egy terület tiltott törvényileg: azoknak az iparágaknak a gyakorlása, amelyek főként az éjszakában zajlanak. A japán magánfelsőoktatásban a diákok ügyfél, kliens is, akitől – törvényesen szabályozott keretek között – az egyetem akár kölcsönt is felvehet, ami értelemszerűen visszafizetendő, amikor a hallgató elhagyja az intézményt.

A szerző zárt következtetése: jóllehet a japán magánfelsőoktatás irányítóinak filozófiája erősen különbözik a kontinentális (jelester: a francia) gyakorlattól, ám ez a merkantil szellem – úgy tűnik fől – nem meggy az oktatás minőségének rovására.

(Sabouret, Jean-François: *Le financement de l'enseignement supérieur privé. Revue française de finances publiques*, 27, 1989, pp. 28–32.)

Szabó László Tamás

KOMPARATISZTIKA

Az oktatás mai problémái: összehasonlító perspektívából

A három neves amerikai komparatista által szerkesztett kötet egyszerre két célt szolgál: miközben átfogó képet próbál adni azokról a legjelentősebb trendekről, amelyek a világ oktatásügyét a ki-

lencvenes évek elején jellemzik, be akarja mutatni a tudományterület, az összehasonlító pedagógia vagy – talán pontosabb fogy – oktatási komparatistika mai állapotát is. Egyidőben kíván szólni két oldalhoz: egyrészt a szűkebb akadémiai területen kívül lévőkhöz, akiket érthetően sokkal inkább a vizsgált dolog, mintsem a vizsgálódás mikéntje érdekel, másrészről a tudományterület képviselőihez, akik elő egyfajta átfogó "state of the art" elemzést próbál tárni.

Az átfogóságra törekvés e kötet legfontosabb jellemzője: valóban mindenről olvashatunk benne, ami napjainkban a világ oktatási rendszereiben zajlik, s ami oktatásügyi vezetőket, szakértőket, kutatókat és reformereket vagy bürokratákat ma érdekelhet, s ugyanfgy megjelenik benne az oktatási komparatistika valamennyi ma divatos téma, nagyobb hatású kutatási irányra.

A komparatistika kétségtelenül a neveléstudomány leglátványosabb fejlődési megélt ága. Noha mint kutatási terület korántsem a második világháború követően alakult ki, amint azt a kötet szerkesztői közösen jegyzett bevezetőjükben állítják, az tény, hogy a háború óta eltelt időszakban folyamatosan nőtt a jelentősége. A nemzetközi minták vonzása, a nemzetközi szervezetek oktatásügyi befolyása, s mindezekkel együtt a más országokról, más rendszerekről való tudás iránti igény állandóan növekedett: az ötvenes-hatvanas évek optimista reformhullámjának idején épült, mint a szkepszist hozó és válságkezelés felé forduló hetvenes évek óta. A komparatistika közös nyelvet adott a legkülönbözőbb területeken dolgozó neveléstudományi kutatóknak és ellenőrként borult egy sor divergáló megközelítés felé. Egyúttal ez lett a tudományterület legnagyobb politikai hatást kifejtő kutatási ága. Mindez annak ellenére, hogy – amint a szerkesztők jogval megjegyzik – e kutatási ág identitása meglehetősen kétséges: nem épül jól elkülöníthető sajátos módszertanra, nincs önálló integratív teoriája, nem képvisel koherens paradigmát. A kohéziót egyszerűen az a hit adja, hogy az oktatási rendszerek megismerhetők és megváltoztathatók.

A kötet első fejezete, amely magának a kutatási ágnak a vitáit és trendjeit hivatott bemutatni, minden össze egy tanulmányt tartalmaz, melyet – az azóta elhunyt – G. P. Kelly írt. Az európai olvasóknak némi hiányérzete támad ezt a tanulmányt elolvasva, ami jó részt abból fakad, hogy az európai és az amerikai komparatistika az elmúlt évtizedekben nem egészen ugyanazokon a téren fejlődött. Noha a kötet szerkesztői igyekeztek szer-